

Др Радмило Вучић

УЗГРЕДИЦЕ

Ако се е в и д е н т н о с т узме за мерило истине, онда мистично сазнање постиже највишу истину. Дубље, убедљивије, свестраније сазнање не постоји, јер мистик после екстазе постаје друга личност, док рационално сазнана истина не мора да иде даље од себе. Ту не игра улогу чињеница што мистик не може логички да дефинише истину коју је сазнао; он ју је сазнао у свој пуноћи своје преображене личности.

**
*

Универзални ток ствари, чим из њега не резултира хаос већ с в е т, нужно претпоставља свога осмислитеља. Исто тако природна законитост, из које резултира ред у природи претпоставља законодавца. Ово двоје — или једно — описују се различито. Али је несумњиво да имају виши ступањ свести од оне која се о њима пита. Управо отуда и долазе противречни описи које пружа наш ум о њима.

**
*

Права самоћа није идентична са повлачењем из друштва. Усред велике гомиле може се бити усамљен, што су знали сви стари мислиоци. Али то је случај кад се оствари потпуно укључење у процес стварања вредности.

**
*

Упознати границе ума не значи одрећи га се, већ само правилније га употребљавати. Ум се лако злоупотреби, што је опасније од безумља.

**
*

Окајање је у сваком случају знак племенитости карактера. Оно признаје постојање зла, које се мора поништити остварењем добра. Отуда прави у окајању не окајава само свој грех, него греховност. Рђа не окајава јер његов поглед не иде даље од личног добра.

**

Велика идеја добро укореењена у човеку, прожима га тако да увек нађе путеве и средства до вредносног израза. Иде она дубље од области мисли, захвата и оно што тек треба да постане мисао.

**

Смирење може да дође из најинтензивније активности: кад је последица пуне преданости универзалном стваралаштву. Највећи напор доноси тада мир који је изнад бола и задовољства.

**

„Не би требало да људи мисле толико шта треба да **раде**; требало би више да мисле шта треба да **буду**”, мисли Мајстер Екхарт.

Јер: није сигурно да из вредносног рада постаје прави човек, али је сигурно да из правог човека увек ниче вредносан рад.

**

Наше испитивање природе обогаћује нас знањем о њој. Али истину о вредности знања и карактера, о достојанству и савести открива једино онај у коме целокупност стваралачког збивања нађе свој одјек. Вредност, смисао и крајњи циљ свега и нас у томе освешћује се једино у религиозном искуству. Удубљена у дато, ограничава се научна мисао на опис и ред промена у њему. Питања о постанку и даљим променама остају такође у оквиру претходних промена и последица. И чак ни потпун одговор на њих, кад би био постижив, не би ништа казао о извору, вредности и крајњем циљу свега. Још мање би осветлио место човека у свему беспочетном и вишег циља лишеном догађају.

**

Само знање о датоме представља тек постављен проблем. Ко га је дао? Шта га одржава? Чему је створено? Све даље скупљање знања о њему — Сизифов посао!

**

Потпуно усамљени су међу људима највећи и најмањи. Међу прве спадају генијални, који у својим највишим часовима стоје пред Апсолутом, да би нам затим саопштили нешто о њему. Други су они мали, бедни, усамљени, болесни, деца или старци, које је судба лишила топлине кога било другог срца. Врло често они и нестају из живота неприметно, као што су у њега и ушли. Да ли њихов неопажени улазак у живот, и исто такво нестајање из њега може да буде осветљен од наших уметничких, филозофских или религиских система?

**
*

Горко се некад разочарамо судећи о некоме на основу његовог знања. Како ли тек стоји ако се узме у обзир његов однос према Свеукупности!

**
*

Не деле се људи на паметне и глупе; то је релативна подела. Бесконечно је много нијанса у интелигенцији човековој, која уствари само остветљава део збивања у њему. Чак и код онога који се углавном ослања на инстинкт може у некој ужој области или срећном тренутку да сине искра свести, разумевања, целинског доживљавања које се по луцидности може да граничи са генијалношћу. И обратно и у генију има момената, места сенке или чак муља.

**
*

Каузална нужност промена у свету дуго је заваравала мисаоног човека. Лакоћа продирања у њу привлачила је. Отуда су највише напредовале науке у области у којој се најјасније показују, науке о мртвој природи. Што ближе свету слободе, свету целина, духа тим тежи је сваки корак напред. У историји, уметности, праву, философији — сазнања долазе не преко мноштва теорија, већ спорим и мучним скупљањем искустава надахнутих, оних који заносом духа, целе личности долазе у непосредан додир са суштином ствари и догађаја. Геометријско ума унапредило је познавање форме ствари, али је ометало напор духа да продре до њене суштине.

**
*

Искрено признање огрешења о морал сигурно доноси очишћење. Али само оно! Етика води само сазнању зла, али не изводи из њега.

**
*

Како изгледа савремен човек? — Он најчешће избегава одговор на питање о свом индивидуалном и човековом крају. Вртоглавом активношћу на радном месту и у тражењу задовољстава он покушава да избегне размишљање о даљем сутра. Неугасив је његов немир. Драгоцену удубљивање у ствари и проблеме губи се. Не само да то не би било у духу „развоја“, у који се наивно и непроверено верује, него то иде сужавању духовног хоризонта, ка општем оплићавању. Уколико се не држимо везе са великим делима и људима прошлости, са великим религиозним и световним мислиоцима и уметницима, ми смо сиротиња. Не може се успон на месец ставити испред дела Платона, Леонарда и других!

**
*

Не снови о другим планетама, не само настављање мишљења које је донело технички напредак — једино обухватање тога заједно са продубљивањем естетског, моралног и религиозног у доживљавању може да донесе прави успон ка решењу универзалне загонетке. То је, уосталом, и спасоносни корак за нашу емпириску егзистенцију, озбиљно угрожену сужавањем интереса једино на њу.

**
*

Тек из стављања у средиште интереса проблема Ја-целокупност ствари и збивања ниче здрав однос и према датом животу. Од схватања ове друге компоненте зависи сам живот као и највиши замах духа. Свођење погледа на природу и непосредне задатке лишавају се и они сами своје праве основе и права постојања.

**
*

Научни став је у начелу оправдан док је одређен својом сопственом побудом, тежњом за сазнањем. Истина је једини циљ који освећује њен рад и доказује општу, надискуствену вредност рада и побуда научника.

Међутим, чим пређе у примену поставља се питање оправдања. Техника је нужно везана за проблем побуда и циљева. Побуде могу да носе у себи примесу природно-људског, а циљ може да буде везан за заблуду. Код науке тога нема и зато је у сваком случају оправдана.

**
*

И најдубљи мислиоци остали су код једне слике о Нумену. Разликује их њихова феноменална личност, која условљава њихову изражајну могућност. Али су сви значајни међу њима кроз једну своју слику наслутили Нумен. Отуда остају кроз целу историју човека мислиоца, без обзира у каквим се посебним системима изражавају. Кроз свакога од њих пулзира увек човеково мисаоно Ја, које се филозофемима служи да нам дочара слутњу Бескочнога.

Недостатак везаности љубављу за Нумен показује се као склоност ка запажању и освешћавању само партикуларног зла. Јер је суштински немогуће доживети зло као универзалност. Буда и Шопенхауер су својим ставом остали опчињени и ограничени на феноменалну стварност, коју чини безброј појединости неповезаних целином која једина осмишљује.

**
*

Велики не умиру. Они на човека преносе оно што их чини великим: учешће у Неизмерноме, које, једном саопштено, остаје својина човека и чини га припадником те „потпуно друге” стварности.

**
*

„Привилегија је правог генија... да некажњено прави велике грешке”, мисли Волтер.

Додали бисмо: Да, али је прави геније једино онај који за своје грешке сам себе кажњава.

**
*

Сувише важности признаје психоанализа граници између свести и потсвести јер мисли пре свега на чисто интелектуални тип човека. Код уметника и религиозног она је далеко покретљивија, и стога кориснија за његово стваралаштво.

**
*

Све у нама вуче земљи, одржању, животу. Безброј је сплетова нагона и инстинката, жудња и тежње. Њихове везе и сублимације су непрегледне.

С друге стране, неодољив је захтев за идејним, дакле лепим и добрим, племенитим и освећеним.

Кад би се борба ове две групе сила збивала у уму, била би већ давно решена повољно по човека.

**
*

Све вртоглавијем убрзању води преданост раду који служи једино одржању. Нужно га прати ограничавање погледа на тренутак. Једино питање о великом личном и човековом. Сутра изменило би ситуацију потпуно, јер би се одмах сагледао цео сплет проблема човек-Нумен.

**
*

Крајњи одговор на човеку исконски усађено питање не пружа техника исто тако ни наука и философија. Он се или целински доживи или уопште никако. Зато се не може научити нити предавати.

**
*

Лепо приступамо стварима уколико су последица законитости. Човеку исто тако уколико је *antropos* или *homo sapiens*. Тешкоће се јављају кад су у питању целине: индивидуе и личности. Несигурност отвара тек апел на нашу способност уживљавања, на уношење, уосећавање. Из сваког угла вреба онда опасност: предубеђење, пројекција, лутање, неповерљива хипотеза. Исто то из човека кога хоћемо да упознамо.

**
*

Не само да „у духовним стварима дух се враћа у свој извор”, како мисли Мајстер Екхарт, већ духом човек и полази од свог извора.

**
*

Религиозни мислиоци обично истичу разлику између мисаоног схватања Бога и доживљавања Бога. Бог нашег ума лако постане безживотни појам. Бог у души вернога реалан је јер је у њеној основи. Зато мистик није увек теолог, а прави теолог увек има у себи бар мало од мистика. Јер: „... догмат није толико теорија, није дискурсивна формула, него живи факт“, каже отац Георгије Русички.

**
*

Натурализам изједначује човека са осталом природом, што носи у себи противречност: сазнање чини средством владања природом. Дакле, он уздиже човека изнад природе, и то вештачки: унутрашњу вредност, сазнање претвара у спољашњу. моћ.

**
*

У оквиру духа један је и исти доживљај Нумена. Разлике се јављају због: а. приступа са гледишта науке или уметности, морала или религије: б. изражајних средстава.

**
*

Зло се мора признати: а. као суштинско и узрок света појава. То чине Буда и Шопенхауер; б. као варка нашег антропоморфног посматрања. Тако Лајбниц: зло не постоји. в. Најзад има мишљења да зло постоји као релативно, које је у ствари добро нижег ступња. Плотин га тумачи као сенку добра и корак ка њему.

Али, у сваком случају зло се тумачи као уклоњиво, пролазно, победиво. Коначно ће остати само добро. Још ниједан ум није смислио коначну победу зла.

**
*

Први поглед бачен на великог човека даје утисак да је лако објаснити га као појаву, створити о њему јасну, одређену слику. Јер његово дело импресионира, засени, опчини својом снагом и непоновљивошћу. Оно је видљиво за свакога, па и наивно око; прелази у живот и добија своје облике саопштавајући их њему са своје стране. И ово је приступачно свакоме.

**
*

Али, изближе загледан, лик великог човека ни из далека није тако једноставан. Напротив, он је неразмрсиво сложен. Отуда могућност да се посматра са много гледишта, и да сваки у њему нађе нешто ново, али и загонетно. Отуда неисцрпност личности његове, бездан у њему, бесконачност његових атрибута, или другим речима: општа неограниченост чиме било. Једноставно је у великоме оно што је непоновљиво, сложено оно што се може наћи и код осталих.

**
*

Само осека у души пружа могућност да се у њој појаве осећања и мисли које је тешко ускладити са моралним захтевима. Пуноћа стваралаштва рађа веру у доброту, наду и сверазумевање. Ситне душе чепркају по туђим гресима уместо да се уздижу до сопствених врлина. Снажни узлети нераздвојни су од широких видика, у којима нема места за скепсу, мрак, провалију.

**
*

Крајњи оптимизам, ако би био конзеквентан, водио би пуној неактивности. Шта може да тражи од себе човек који је убеђен да је све добро а свет савршен? Свет у коме нема зла, греха, несавршенства не би имао чему да тежи. Процес, промена у њему била би бесциљна. Све би упућивало заустављању сваке измене, јер то добро не тражи.

Тако се мора признати бар релативно зло, граница, грех. Само мисао на један бољи свет, и вера у могућност постизања њега, тражи измену тока природе и успон човека тој бољој стварности. Без тога промене у свету биле би без икаквог циља и оправдања. Чему би и сам човек имао да тежи кад би се замислио савршеним у савршеном свету?

**
*

Несклад у људском бићу суштински је. Показује се и у томе што може да замисли апсолутно савршену нуменалну стварност, несавршену, емпириску, и њихову узајамну везу. Тумачења сва три момента веома су разноврсна, али без обзира на њихову истинитост и конзеквентност, она сва омогућују човеку живот на тој вези као сигурно доказаној.

И с друге стране посматран, тај несклад се може учинити схватљивим. Разноврсност нуменалне стварности је бесконачна. Схватљива је само целинским актом вере, док је за интелект неприступачна. Једно једино може ум да закључи са сигурношћу: разноврсност створенога, дакле и човека у њему, мора да је мања од разноврсности њеног извора, творца.

Тако је човек распет и као биће које сазнаје: вуче га датост, створено, а не да му мира д а в а л а ц, творац.

**
*

Чврст животни облик ствара природа својом законитошћу, човек непоколебљивом вером у могућност своје везе са апсолутним стваралаштвом.

**
*

Строга уобличеност и очигледан континуитет у делу и животу човека може да се види једино ако је његов врховни идеал одређен ослоном на универзални ток ствари. Без тога, он постаје вештачки састављен збир, чак и ако су сабирци добри.

**
*

Мисао да целокупност ствари нема никакве везе са нама, нашим рођењем и смрћу, може да донесе смирење само ако површном теоријом уништимо дубоко у нама закопано уверење да смо њен део, или ако смо слепо предани тренутном задатку.

**
*

Према учењу многих индуских мислилаца самртни час одлучује о форми постојања после смрти. Према томе, пресудног је значаја.

У томе лежи једна дубока истина. Постоји у човеку једно уверење, један пред-свесни доживљај припадања стварности нераздељеној на емпиријску и трансцендентну, на субјект и објект. То је једно искуство које не долази увек до свести, а и кад то буде не улази увек у себи одговарајућу појмовну структуру, Јер, не тумачимо ми своја доживљавања тако лако и адекватно као што то изгледа ноетски и психолошки наивном човеку. Уз то, постоје многе логичке конструкције које нас својом архитектуром тако засене да не осетимо њихову неоснованост искуством, доживљајем, чињеницом.

Тако многи прођу кроз живот а да — занесени импозантним бројем и квалитетом мисаоних зграда заснованих туђом, претежно, ако не и искључиво, интелектуалном игром — не доведу свој првобитни доживљај Свеобухватнога до пуне свести, већ се задовоље сlegantним логичким акробацијама. Тек пред смрт, стављени свом строгошћу тренутка пред велику загонетку, они освесте свој исконски усађен доживљај јединства са оним што знају да наступа, и приступају му смирени.

**
*

У сталном је порасту наше знање о природи. Све већа је наша вештина искоришћавања тога знања за ублажавање патњи човекових.

Али смо у своме ставу, у доживљавању свеобухватне стварности на нивоу оних који су пре неку хиљаду година покушали да је религијским симболима тумаче и нама приближе. Све чињенице, које користимо за објашњење својих теорија говоре исто што и дубоко осмишљена симболика религијског мислиоца. Уз то, оне нас не вежу, не приближавају Свеобухватноме, дакле и не оплемењују нас. Јер, из сплета веза за себе за своје сад и овде — из кога ниче и који подржава све неврдносно у нама — изводи једино наше прикључивање ономе универзалном стваралачком процесу о коме та стара симболика живим сликама говори.

**
*

Законитост у природи најјачи утисак чини на човеков ум у његовом чистом акту. Научна и философска мисао има у томе свој корен. Али се обично заборавља шта претходи акцији чистог ума, шта његову функцију омогућава и чини плодном. То је целина духа, личности, то је непосредно доживљавање Свеобухватнога целосним актом духа. Сва велика остварења полазе од праодноса човек-Нумен. Зато

великих и нема изван области духа. Свеједно је да ли у науци и философији говоримо о уму као битном у томе акту, у уметности о интуитивном заносу, или у религији о откровењу или сазнању срцем — тај акт је чињеница. Он се збива у сазнајном субјекту и носилац је свих „сазнања” и односа човек-Нумен.

**
*

Неразмрсива је веза између философије и религије. Оне су у корену исте, ничу из првобитне упућености духа смисаоној целокупности. Прва се држи рационалног пута и иде њиме до краја. Друга остаје код корена и иде целом ширином и продире до Нумена, било самостално било уз његову помоћ.

**
*

За филозофа постоји опасност да доживи и тумачи целокупност ствари као прост збир. Његова мисао, рационална у себи и упућена рационалном у објекту сазнања, лако превиди остало у њему. Религиозном мислиоцу, напротив, прети опасност да запостави рационално у свеукупности. Обојица при томе полазе од истог предмета доживљавања, неисцрпног док му се приступа полазећи ма са ког људског, стога једностраног становишта.

Кад би људски ум био обухватнији, и био у стању да истовремено, и у једној личности, приступа своме објекту сазнања, он би дошао до много пунијег сазнања, чиме би му било могућно да и свој живот у јачој мери усклади са универзалним стваралачким процесом. Овако, расцепкан на индивидуално и човековом природом условљене сазнајне функције, становишта, као и могућности израза, он је осуђен не само на разилажења већ и на супротности у једној области, тим пре у разним. Тако је разумљива појава више религија, више праваца у самој философији, као и у њиховим међусобним тумачењима.

Из Бића исеца интелект појединости, ствар, посматра је и доводи у везу са неком претходном појединости. Само Биће му је неприступачно. Тако му сам предмет његовог истраживања затвара пут коначном сазнању.

**
*

„У свима створењима има нечега од Бога, али је само у души Бог божански”, мисли Мајстер Екхарт.

Само из сложеног доживљаја Свеприсутнога ниче свест о свејединству и свељубави, нипошто из интелектуалног сазнања.

**
*

Чим се призна пораст разноврсности у самом животу, тиме се признаје и присуство нечега вишег од живота. Јер „развој” не проистиче из промена по слепим законима природе. Има нечега што регулише правац догађања која воде сложенијем од датога.

**
*

Велики не умиру. Једном у њима усађено, Непролазно не нестаје ни из њих нити из оних којима га они саопштавају. А они га саопштавају без намерног утицања; самим тим што су њиме прожети прожимају они и друге њиме. Пролазност тела не игра у томе значајну улогу.

**
*

Најјаче утичу на људе они ретки међу њима чији утицај није могућно тачно одредити. Како је немогућно њих саме тачно упознати тако и њихов утицај. И то је један од доказа надискуственог карактера људског духа. Све у искуству — дакле и знање, памћење, вештине — утиче на објашњив начин, може се проучавати и поучавањем преносити. Надискуствено остаје нерешива загонетка. Може се на њега указати, али се не може предати. Сократово з н а њ е се предаје; његово б и ћ е прелази и данас на људе само као пример, прича о његовом карактеру, поступку.

У томе је преимућство религиозних: њихова личност, дело, живот били су изнад учења. Учење само олакшава приступ њима, позива на исти поступак, одушевљава за оживљавање у сби онога што их је уздигло изнад њихове условљености. Неисцрпан је њихов пример јер покреће свакога да у својој личности нађе место за надискуствено. Подржававање великих у религији више је него ма где тражење себе, свога вредноснога Ја.

**
*

Реагује религиозни на сваку појединост датога, али увек тако да је доводи у везу са Свеобухватним. За слабога у вери и мисли потребан је доказ за постојање Бога; дубоко верујући налази Бога у свему око себе.

**
*

Велики утицај религије долази отуда што с једне стране има за основу вечну истину, приступачну свакоме, с друге што ову свака индивидуалност прихвата на себи најприступачнији начин. Опште и специфично, вечно и условљено срећу се у верноме и чине усклађено јединство његове личности.

**
*

Даље и од моралнога иде мислилац који — као Цицерон — тврди да је добар онај који је племенит, праведан, непорочан и стамен, иако није нужно и мудар. Јер овакво мишљење потиче из погледа који продире даље од света морала. Оно носи знак додира са Апсолутним.

**
*

Једнострано је свако надилажење појединачнога, условљенога, и стога невредноснога — за чиме се иде у науци, уметности и моралу. Ту се тежи за продирањем до нечега што није само изнад свега тога, већ је потпуно друго.

У религији је овај процес двостран и стога успешнији: човек иде ка Апсолуту, али и Апсолут ка човеку. Тако најлакше долази до сусрета.

**
*

Оно што човек стиче у општењу са својом околином уздиже његов друштвени ранг. Али оно што стиче у општењу са Апсолутним уздиже његову вредност. Прво може да изгуби још за живота; после смрти сигурно. Друго је неизгубиво ни у животу нити после смрти.

**
*

„Треба“ долази више од доброга него од светога. Преданост верујућега носи у себи нешто радосно, пуно ведре наде. Оно означава откривање себе у Апсолутном. Душа се ту осети одједном обожена, суштински надвремена. Трансцендентно се у њој, дотада временској, јавља. Пролазна индивидуа нађе у себи непролазност. То је доживљај који уздиже, испуњава благородним ишчекивањем, ведрином. Он поставља нови мост између појаве и Бића.

Стога кад Шпрангер класификује: морање, хтење, требање — може се допунити. Морање: нешто се дешава без нашег учешћа. Хтење: нешто се мења по нашој вољи. Требање: нешто се јавља као задатак. Још треба додати као допуну Шпрангеру: преданост Богу: акција која полази од сагласности апсолутног стваралаштва и наше воље.

**
*

Један је од сигурних знакова не-философског држања мислиоца његово иступање са коначном истином и сигурним решењем проблема који се човеку увек намећу. Јер је суштина философског духа у философирању, никако у његовом завршавању, систему.

Отуда је за одређивање дубине неког философа много сигурније питати се о дубини и суптилности његових питања, о јасноћи увиђања проблема, о осећању загонетности ствари и промена.

**
*

Ни потпуно упознавање законитости датог не би човеку донело измену његовог бића. Јер, суштинско у њему везано је за Нумен, који му се приказује као добро, вредност и смисао, али и као позив за наткриљавање зла, греха, бесмисла. Главна тешкоћа је ипак у томе што се без „благодати“, без утицаја одозго нема сигурност за уздигнуће. Уколико се удостојава тога, човек је прожет свељубављу.

**
*

Свако освешћавање зла, границе, греховности намеће мисао о његовој пролазности, као и о постојању нечега што је изнад тога. У коначно зло може да верује само изврнута душа.

**
*

Само једна реч може да објасни све добре односе међу људима: љубав. Где ове нема слободан је приступ свакоме злу.

**
*

Пуна преданост остваривању добра чини да се — у нужној једностраности људског духа — зло и не види.

**
*

Природњак гради мост између човека и природе; мудрац између човека и света морала; религиозни између човека и Светога.

**
*

Постоји једна исконска, првобитна доброта у човеку. Она води своје порекло од универзалног стваралаштва и непосредно се доживљава од човека. Морално уздизање успешно се изводи уколико се пође од њега. Иначе се дође до паметних м и с л и о моралу, али које са животом имају само случајне везе.

**
*

Зло се не може приписати Светворцу. Његово порекло се тражи у емпирискоме, не у нуменалноме. Милтон и Његош ницање зла тумаче осветовљењем анђела, бића из нуменалног света која су од њега отпала.

**
*

Све морално васпитање мора да пође од исконског морала човека из народа, датог и ношеног његовом непомућеном преданошћу, боље рећи неодвојеношћу од Праизвора. Као свако стваралаштво, тако и морални акт ниче из тог додира, тог припадања Свеобухватноме. Бити у овоме, не издвајати се из њега, то је мудрост и вредност природнога човека.

Са тог гледишта посматрана, историја културе иде наopakим путем: одвајање човека од припадања свеобухватном бићу обележава се као позитиван процес и суштина историје. Заборавља се при томе отуђивање од свега вредноснога, које се мора поново успоставити.

**
*

Злоба је доказ слабости. Јаки духом нису злобни. Код њих постоји склад између хтења и постигнућа. Њих туђи успех може само да потстиче на још интензивнији рад. Напротив, кад се слабић нађе пред делом већим него што може сам да оствари, он злоби.

**
*

Злурадост је знак неспособности душе да оствари добро, због чега се окреће туђем неуспеху те се радује и теши. Она доказује и недостататк љубави: кад се зло деси вољеном бићу ми патимо, док се његовом злу не радујемо.

**
*

Себичност се не може правдати потребом заштите сопствених интереса. Има безброј начина и путева да се ови заштите у складу са захтевима морала.

**
*

Доброта је неспособна да узвраћа злом.

Summary

Dr. Radmilo Vučić

PHILOSOFICAL APHORISMS

The aphorisms analyse the relation between man and the Absolute. The domains of religion, science, ethics and philosophy are explored in their mutual relations and conditions. Man experiences the Absolute, the contact with muminous reality, not only by reason but with the whole of his spirit. The highest end of man's life, its meaning and worth, are the objects of the author's thought.

There is not only one path of knowledge, the rational, used in science and philosophy. The religious and artistic thought, acquired »in heart« by intuition and experience of the whole personality — is just as satisfying as the rational. Even more evident is the mystical knowledge because of its impressiveness and convertive power. Through it the mystical becomes a different or "new born" person. The appeasement is acquired by the devotion to universal creativeness. The exploring of Nature enriches our knowledge about it. But the truth about the worthiness of knowledge, about dignity and conscience invents only the man in whom the creativity of the universe finds its resonance.

How does our contemporary look upon this? — He usually avoids thinking about the future. His restlessness is enormous and he loses the understanding of all the deeper problems of human life and its place in the totality of the universal process. The healthy relationship towards life itself depends on the same as towards the transcendental world.

Evil can be acknowledged in the following ways: a) as essential, and as such the cause of the empirical world. This was done by Buddha and Schopenhauer. b) Evil is only a guile of anthropomorphic knowledge. Leibnitz denies the reality of evil. c) Evil is relative; actually it is good at a lower level. Plotinos thinks that evil is a shadow of good and a step towards it. But no one thought that evil would overcome good in the end.